

Agnieszka Czajkowska

Mikrokredyty dla mikroprzedsiębiorstw ze środków wspólnotowych

Ekonomiczne Problemy Usług nr 62, 61-69

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AGNIESZKA CZAJKOWSKA

Uniwersytet Łódzki

MIKROKREDYTY DLA MIKROPRZEDSIĘBIORSTW ZE ŚRODKÓW WSPÓLNOTOWYCH

Wprowadzenie

Trudny dostęp do odpowiednich form finansowania jest często podawany jako bardzo istotna przeszkoda dla przedsiębiorczości, a w UE istnieje znaczny potencjalny popyt na mikrokredyty, który obecnie nie jest zaspokojony. Inicjatywy w zakresie mikrokredytów powinny stać się użytecznym narzędziem poprawy zatrudnienia w mikroprzedsiębiorstwach oraz pobudzenia innowacyjności w UE, umożliwiającym podmiotom wyłączonej z konwencjonalnego systemu kredytowania podjęcie lub rozwój działalności.

Celem artykułu jest przedstawienie zasad funkcjonowania mikrokredytów dla mikroprzedsiębiorstw ze środków unijnych, w tym zakresu oraz grup docelowych, kosztów i obszarów ryzyka związanych z finansowaniem mikroprzedsiębiorstw.

Europejskie mikroprzedsiębiorstwa stanowią bardzo duży segment potencjalnych kredytobiorców. W strefie euro, według oficjalnych statystyk, 92% firm to mikroprzedsiębiorstwa, 7% małe firmy, 1% średnie i 0,2% duże podmioty gospodarcze. Jednakże, uwzględniając wagi ekonomiczne, mierzone liczbą osób zatrudnionych, mikroprzedsiębiorstwa stanowią 31%, małe – 22% firm, średnie – 16% i duże 30% przedsiębiorstw¹.

Europejskie MŚP apelują o zapewnienie im bezpiecznego dostępu do finansowania. Brak dostępu MŚP do kredytów wywołuje problemy z płynnością. Kredyty są coraz droższe i trudno dostępne, więc inwestycje są odkładane, rezerwy kapi-

¹ *Survey on the access to finance of small and medium-sized enterprises in the euro area*, European Central Bank, Eurosystem, September 2009, p. 24.

tału pracującego gwałtownie maleją i zagrożone są również płace pracowników. Liczba bankructw wzrasta. MŚP muszą mieć dostęp do programów gwarancyjnych i kapitału obrotowego².

1. Istota mikrokredytów

Szeroko stosowane pojęcie mikrokredyt wiąże się z udostępnieniem niewielkiej sumy środków pieniężnych osobom bezrobotnym lub ubogim przedsiębiorcom innym albo żyjącym w ubóstwie, którzy nie mają zdolności kredytowej, w celu rozwinięcia własnej działalności gospodarczej. Mikrokredyty są udzielane przez banki lub inne instytucje. Mogą być oferowane, często bez dodatkowych zabezpieczeń, w postaci indywidualnych lub zbiorowych kredytów³. Tego typu instrumenty finansowe są przeznaczone dla tych, którzy nie posiadają zabezpieczenia, stałego zatrudnienia lub wiarygodnej historii kredytowej, stąd nie mogą spełniać minimalnych wymagań formalnych koniecznych do uzyskania kredytu w banku komercyjnym⁴. Kredytobiorcy mają możliwość realizacji swoich ambicji, mogą zakupić pierwsze narzędzia potrzebne do rozpoczęcia działalności⁵.

Aktualna definicja mikrokredytu, sformułowana przez Komisję, określa, że mikrokredytem jest pożyczka do kwoty 25 000 euro⁶. Definicja ta nie umożliwia dokonania wyraźnego rozróżnienia między mikrokredytami a mikropożyczkami udzielanymi mikroprzedsiębiorstwom⁷ czy między mikrokredytem dla kredytobiorców niekwalifikujących się do korzystania z usług bankowych a mikrokredytem dla mikroprzedsiębiorstw kwalifikujących się do korzystania z usług bankowych⁸.

W komunikacie *Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia* opublikowanym w 2007 roku Ko-

² *SME suggestions to get out of the economic downturn*, UEAPME, Extraordinary Employment Summit, Prague, 7.05.2009, <http://www.ueapme.com>.

³ *Mikrokredyty*, www.polskapomoc.gov.pl, aktualizacja: 24.02.2010.

⁴ M. Yunus, *What is microcredit?*, <http://www.grameen-info.org>, in: P. Witkowski, *Mikrokredyt jako alternatywna forma pomocy globalnej w gospodarce?* <http://recyklingidei.pl>, aktualizacja: 27.10.2007.

⁵ S. Góreczny, *Mikrokredyty – recepta na kryzys*, <http://kredyty.wieszjak.pl>, aktualizacja: 23.06.2010.

⁶ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji w sprawie „Europejskiej inicjatywy na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia” (2008/2122 (INI))*, Parlament Europejski, Komisja Gospodarcza i Monetarna, Sprawozdawca: Zsolt László Becsey (Inicjatywa – art. 39 Regulaminu), <http://www.europarl.europa.eu>, aktualizacja: 29.01.2009.

⁷ Zalecenie 2003/361/WE określa mikroprzedsiębiorstwo jako przedsiębiorstwo zatrudniające mniej niż 10 osób i którego obrót roczny lub całkowity bilans roczny nie przekracza 2 mln euro.

⁸ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*, *op. cit.*

misja zachęcała państwa członkowskie do przyjęcia odpowiednich krajowych ram instytucjonalnych, prawnych i handlowych koniecznych do promowania korzystniejszego otoczenia dla rozwoju mikrokredytu⁹. Mikrokredyty mogą być formą wsparcia bezpośredniego o charakterze pomocy publicznej lub pomocy *de minimis*, które jest przyznawane ze środków wspólnotowych lub z budżetów krajowych państw UE¹⁰.

Mikrokredyt różni się od zwykłego kredytu – w tym kredytu dla MŚP – pod wieloma względami, a przedsiębiorstwa poszukujące zwykłych kredytów są zazwyczaj obsługiwane przez wszelkiego rodzaju instytucje finansowe, nie wolno bowiem zapominać o znaczeniu, jakie ma docelowe umożliwienie wszystkim obywatelom korzystania z oficjalnego systemu finansowego¹¹.

Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów powinna raczej skupiać się na osobach znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, które chcą założyć mikroprzedsiębiorstwo, takich jak osoby bezrobotne, na utrzymaniu opieki społecznej, imigranci, mniejszości etniczne, pracownicy szarej strefy lub osoby mieszkające na obszarach wiejskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania oraz kobiety. Grupy docelowe w poszczególnych państwach członkowskich bardzo się między sobą różnią¹².

2. Ryzyko związane z grupami docelowymi

Z powodu asymetrii informacji mniejsze firmy mają trudności z dostępem do źródeł finansowania. Rynek nie zapewnia wystarczających ofert kredytów i pożyczek, jak również kapitałów podwyższonego ryzyka, ponieważ koszty ograniczania ryzyka i zarządzania inwestycjami są zbyt wysokie w stosunku do potencjalnej marży zysku¹³.

Tradycyjny sektor bankowy uważa, że udzielanie mikrokredytów jest ryzykowne i kosztowne. Banki komercyjne sądzą, że są narażone na zbyt wysokie ryzyko niedotrzymania zobowiązania i na niskie marże, dlatego nie są zainteresowane pewnymi grupami klientów. Przedsięwzięcie mikrokredytów obejmuje innowacyjne i subiektywne elementy, takie jak alternatywne zabezpieczenia lub ich brak oraz nietradycyjną ocenę zdolności kredytowej. Mikrokredyt jest często przyznawany

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ M. Gancarczyk, *Wsparcie publiczne dla MŚP. Podstawy teoretyczne a praktyka gospodarcza*, C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 139–140.

¹¹ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*, *op. cit.*

¹² *Ibidem*.

¹³ *UEAPME's policy proposals to the European Commission and the European Parliament European Crafts' and SMEs' contribution to the EU 2020 debate*, UEAPME, Brussels, 2.12.2009, p. 2, <http://www.ueapme.com>.

nie tylko z powodów ekonomicznych i nie tylko dla zysku, ale służy również celowi spójności poprzez próbę integracji lub ponownej integracji ze społeczeństwem osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji¹⁴.

Warunki, na których MMŚP mogą uzyskać dostęp do kredytu, od czasu kryzysu finansowego, znacząco pogorszyły się w niektórych krajach. MMŚP są narażone na dwa różne wstrząsy wzmacniające się nawzajem: załamanie koniunktury i popytu lub szoku finansowego ze względu na niechęć banków i innych pośredników finansowych do udzielania kredytów. Obecne zaostrzenie warunków kredytowych dla przedsiębiorstw w bankach nie ma w ostatnich latach precedensu¹⁵.

3. Koszty mikro kredytów

Mikrokredyt pociąga za sobą wyższe koszty operacyjne ze względu na niewielką kwotę pożyczki, brak (wystarczających) zabezpieczeń i wysokie koszty manipulacyjne, gdyż z klientami często trudno się fizycznie skontaktować, oraz potrzebę dużego zakresu usług pomocniczych i doradczych dla przedsiębiorstw, co wiąże się z koniecznością posiadania dużej i kosztownej sieci osób blisko związanych z grupą docelową. Możliwość ich ponownego wykorzystania (ponownego przyznania po spłacie jako kolejnego kredytu tego typu) ze względu na ich zasadniczo krótki termin płatności z wielokrotnia ich wpływ, co nie jest sprzeczne z celem ponownej integracji podmiotów otrzymujących takie kredyty w ramach tradycyjnego systemu bankowego. Nawet jeśli udzielanie mikro kredytów nie przynosi zysków, to i tak wspieranie ich jest opłacalne z ekonomicznego punktu widzenia, gdyż zasadniczo koszty wsparcia finansowego dla samozatrudnienia są niższe niż świadczenia dla bezrobotnych, przynajmniej w perspektywie średnio- i długoterminowej¹⁶. Samozatrudnienie w mikroprzedsiębiorstwach oraz firmach indywidualnych lub rodzinnych daje np. kobietom szansę na poprawę statusu pod względem ekonomicznym oraz społecznym i możliwość pogodzenia życia zawodowego i rodzinnego.

Instytucje mikro kredytowe żądają zwykle odsetek w wysokości kilkunastu procent rocznie, co jest poziomem porównywalnym z tradycyjnymi kredytami bankowymi, do których jednak mikroprzedsiębiorcy nie mają dostępu¹⁷.

¹⁴ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*, *op. cit.*

¹⁵ *EcoWin*, in *Danmarks National Bank*, Monetary Review, 4th Quarter 2008 in: *Turin Round Table on the Impact of the Global Crisis on SME & Entrepreneurship Financing and Policy Responses*, *Issues paper*, OECD, Intesa Sanpaolo, Turin, 26-27.03.2009, p. 10.

¹⁶ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*, *op. cit.*

¹⁷ S. Góreczny, *Mikrokredyty – recepta na kryzys*, <http://kredyty.wieszjak.pl>, aktualizacja: 23.06.2010.

4. Rola dawców kapitału

Wielu dostawców może zaferować mikrokredyty lub ułatwiać dostęp do finansowania, tacy jak np. nieformalni dostawcy usług finansowych (oficjalne udzielanie pożyczek podmiotom prywatnym przez podmioty prywatne – P2P), organizacje, których właścicielami są ich członkowie (np. spółdzielnie kredytowe), organizacje pozarządowe, kasy oszczędnościowo-pożyczkowe, instytucje finansowe rozwoju wspólnot lokalnych, banki gwarancyjne oraz fundusze gwarancyjne i banki oszczędnościowe, a także banki spółdzielcze i komercyjne. Współpraca pomiędzy tymi różnymi podmiotami może być bardzo korzystna¹⁸.

Sektor usług mikrofinansowych jest sektorem młodym i rozwijającym się. Powstają organizacje, często pozarządowe, mające za cel wypełnienie luki występującej na rynku finansowym oraz korzystne oddziaływanie społeczne poprzez udostępnianie środków finansowych osobom i przedsiębiorstwom, które nie są w stanie pozyskać innych źródeł. Mikrofinansowanie stanowi tu instrument w walce z ubóstwem i wykluczeniem z rynku usług finansowych. Obok kredytów instytucje te oferują również wsparcie i doradztwo w biznesie¹⁹.

Potencjalnym beneficjentom mikrokredytów należy zapewnić odpowiednią poradę prawną dotyczącą zawierania umów o kredyt, rozpoczynania działalności, windykacji długów, nabywania i korzystania z praw własności przemysłowej i intelektualnej oraz innych kwestii, szczególnie wtedy, gdy dane mikroprzedsiębiorstwo ma zamiar bądź możliwość prowadzenia działalności w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej²⁰.

Chociaż nie ma bezpośredniego związku między mikrokredytami a rozwojem wynalazków i wynikami badań, można stwierdzić, że istnieje mechanizm, który może przynieść korzyści dla wynalazków i badań, pod warunkiem że cieszyć się będą szerszym zainteresowaniem. Członkowie izb rzemieślniczych, które stanowią ośrodki gromadzące wiedzy i know-how, mogą odegrać rolę siły napędowej w rozwoju wynalazków i popularyzacji wyników badań. Mogą stanowić źródło informacji o formach finansowania²¹.

¹⁸ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*, *op. cit.*

¹⁹ B. Mikołajczyk, *Infrastruktura finansowa MŚP w krajach Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2007, s. 162.

²⁰ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*, *op. cit.*

²¹ *WIPO regional seminar on invention and innovation in Africa*, organized by The World Intellectual Property Organization in cooperation with the Government of The Republic of Côte D'Ivoire Abidjan, *Use of Microcredits for Development of Inventions and Research Results*, document prepared by Mrs. Aïssatou Cissé, assistant of the Resident Representative, United Nations Development Programme, Abidjan 1–3.09.1999, p. 8–9.

5. Unijne mikrokrety JEREMIE I JASMINE

Odpowiednią ofertą dla europejskich mikroprzedsiębiorstw mogą być mikrokrety. Szczególnie potrzebne są przedsiębiorcom prowadzącym jednoosobową działalność, jak również najmniej uprzywilejowanym grupom społecznym. Mogą być efektywnym sposobem promowania przedsiębiorczości i stwarzania możliwości prowadzenia działalności gospodarczej²².

Współcześnie w Unii Europejskiej oferowane są krety preferencyjne dla najmniejszych podmiotów gospodarczych, współfinansowane przez powołane w tym celu specjalne fundusze. Pierwszym z tych źródeł finansowania jest JEREMIE (*ang. Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*, tzn. Wspólne Europejskie Fundusze dla Mikro, Małych i Średnich Przedsiębiorstw), czyli wspólna inicjatywa Komisji Europejskiej, Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Jej celem jest poprawa dostępu do finansowania, a w szczególności zapewnienie mikrokrety, kapitału podwyższonego ryzyka, krety i gwarancji, a także innych innowacyjnych form finansowania dla MMŚP. Szczególna waga jest przywiązywana do wspierania nowych przedsiębiorstw, transferu technologii, funduszy na rzecz innowacji i technologii oraz mikrokrety. JEREMIE jest zarządzany jako integralna część programów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, a wybór projektów odbywa się w właściwym szczeblu krajowym i regionalnym²³. Instrument ten został zaprojektowany przed kryzysem, ale główne elementy są dostosowane w reakcji na kryzys. EFI do marca 2009 roku podpisał siedem umów finansowania na kwotę 613 mln euro²⁴.

W wyniku programu JEREMIE trafi do Polski ponad 500 mln zł z przeznaczeniem dla MMŚP. Środki te są wydzielone z regionalnych programów operacyjnych. Zarządza nimi Bank Gospodarstwa Krajowego. W 2010 roku uruchomiono konkursy na wsparcie funduszy poręczeniowych oraz pożyczkowych. W województwach dolnośląskim, łódzkim, pomorskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim pojawiły się poręczenia, gwarancje, pożyczki i krety²⁵.

Funkcjonowanie tego programu oparte jest na przekształceniu środków, przyznanych Polsce, w ramach Funduszy Strukturalnych na lata 2007–2013. Środki te posłużą jako instrumenty finansowe, przy czym każdorazowo będą dostosowywane do regionów lub całego kraju. Najważniejszym celem programu jest wspomaganie

²² *Microcredit for Small Business and Business Creation: Bringing a Market Gap*, European Commission 2003, p. 3.

²³ Programy Unii Europejskiej wspierające MŚP – Przegląd głównych możliwości finansowania dostępnych dla europejskich MŚP, s. 15, <http://ec.europa.eu>, aktualizacja: listopad 2009.

²⁴ *Turin Round Table on the Impact of the Global Crisis on SME & Entrepreneurship Financing and Policy Responses, Issues paper, op. cit.*, p. 35.

²⁵ *Krety dla polskich przedsiębiorców*, <http://mue.com.pl>, aktualizacja: 16.12.2009.

rozwoju sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. O przyznaniu środków z programu decydować będą określone dla regionu potrzeby wdrażania projektów innowacyjnych. Najważniejszą funkcją oferowaną przez JEREMIE jest to, że wszystkie instrumenty finansowe są odnawialne, w przeciwieństwie do jednorazowych grantów z programów operacyjnych. Pieniądze programu JEREMIE trzeba spłacić, dzięki czemu środki stale będą krążyły, a przedsiębiorca wielokrotnie będzie mógł ubiegać się o kredyt czy poręczenie²⁶.

Kolejny program finansowy to JASMINE (*ang. Joint Action to Support Micro-finance Institutions in Europe* – Wspólne Działanie na rzecz Mikroprzedsiębiorstw Instytucji Finansowych w Europie). JASMINE to wspólna inicjatywa Komisji Europejskiej, Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Jej celem jest kreowanie podaży na mikrokredyty w Europie poprzez dwa główne działania: zapewnienie pomocy technicznej instytucjom mikrofinansowym, tak aby mogły stać się wiarygodnymi pośrednikami finansowymi i mogły łatwiej pozyskiwać kapitał, oraz finansowanie działań pozabankowych instytucji finansowych, aby mogły udzielać większej liczby kredytów²⁷.

Komisja zainicjowała nową strategię ograniczającą wpływ kryzysu na zatrudnienie, dlatego UE udostępni 19 mld euro z zaplanowanych wydatków Europejskiego Funduszu Społecznego na wsparcie osób dotkniętych kryzysem gospodarczym. UE zapewni również fundusze w trybie przyspieszonym, a w latach 2009–2010 nie było konieczne współfinansowanie przez państwa członkowskie. Komisja zaproponowała szereg działań, m.in. ponowny przydział 100 mln euro z budżetu unijnego. Środki te posłużą do utworzenia nowego unijnego instrumentu mikrokredytowego o puli ponad 500 mln euro. Mikrokredyty pomogą osobom, które mogą mieć trudności z uzyskaniem środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej, np. od niedawna bezrobotnym, pozwolą również zwiększyć zatrudnienie wśród mikroprzedsiębiorstw zagrożonych zapaścią kredytową²⁸. Źródła finansowania i kwoty przeznaczone na kolejne lata zależeć będą od konsensusu między Radą i Parlamentem. Z programu będą mogły skorzystać instytucje w państwach członkowskich, które udzielają kredytów osobom fizycznym i drobnym przedsiębiorcom²⁹.

Kredyty są coraz trudniej dostępne i droższe. Małe firmy mają trudności nie tylko z finansowaniem inwestycji, ale również bieżącej działalności. Dlatego Komisja Europejska powinna opracować nowy, odważniejszy projekt w sprawie zale-

²⁶ JEREMIE – szansa na sfinansowanie innowacyjnych projektów, <http://www.wiadomosci24.pl>, aktualizacja: 26.09.2007.

²⁷ B. Mikołajczyk, *Infrastruktura finansowa MŚP w krajach Unii Europejskiej*, op. cit., s. 16.

²⁸ *Wspólne zaangażowanie na rzecz zatrudnienia, Komisja inicjuje nową strategię ograniczającą wpływ kryzysu na zatrudnienie*, www.ukie.gov.pl, aktualizacja: 3.06.2009.

²⁹ *Mikrokredyt*, źródło: Parlament Europejski, www.ukie.gov.pl, aktualizacja: 16.12.2009.

głych płatności dla przedsiębiorców od konsumentów, zwalczania opóźnień gospodarstw domowych w zakresie płatności, które są zagrożeniem dla MŚP w zakresie płynności i wypłacalności³⁰.

Swego rodzaju działalność mikrokredytową prowadzi Bank Gospodarstwa Krajowego³¹. W jego ofercie znajduje się specjalny program pomocowy dla młodych bezrobotnych pod nazwą *Pierwszy Biznes*³².

Podsumowanie

Niewielki kredyt ma olbrzymie znaczenie dla mikroprzedsiębiorców, a także członków ich rodzin. Przedsiębiorcy mając dostęp do mikrofinansów, mogą więcej zarobić, gromadzić środki i skuteczniej chronić się przed niespodziewanymi problemami i stratami.

Mikrokredyty mogą przyczynić się do zwiększenia udziału biednych ludzi w procesach gospodarczych i politycznych społeczeństwa. Współpraca między systemami opieki społecznej, urzędami pracy, rozwoju usług dla mikroprzedsiębiorstw i systemu finansowego jest kluczowa dla powodzenia tej strategii. Polityka innowacyjnych działań jest potrzebna, aby przełamać mur między systemami opieki społecznej, systemem zatrudnienia i systemem finansowym³³. Programy mikrokredytów zajmują niszę rynkową.

³⁰ *Recovery action must go beyond big businesses, SMEs urge Commission UEAPME speaks at European Social Partners' meeting with Commission, unveils survey results on SME employment*, UEAPME, Brussels, 25.02.2009, <http://www.ueapme.com>.

³¹ S. Góreczny, *Mikrokredyty – recepta na kryzys*, <http://kredyty.wieszjak.pl>, aktualizacja: 23.06.2010.

³² O preferencyjny kredyt w kwocie do 40 tys. zł mogą ubiegać się osoby do 25. roku życia (do 27. roku życia z wyższym wykształceniem, jeżeli ukończyły naukę nie wcześniej niż 12 miesięcy wstecz), które planują założyć własną firmę. Kredyt udzielany jest na 3 lata (możliwość karencji przez 6 miesięcy), oprocentowanie wynosi 0,75 stopy redyskonta weksli, czyli obecnie 2,81% rocznie. Pożyczka może zostać częściowo umorzona, pod warunkiem zatrudnienia w firmie kredytobiorcy jednej lub co najmniej 2 osób bezrobotnych na pełny etat w okresie min. 1 roku – wartość umorzenia jest równa odpowiednio 30% i 35% wartości wykorzystanego kredytu.

³³ *Policy measures summary*, p. 9, <http://tk.eversjung.de>, actualization: 28.02.2005.

**MICROCREDITS FOR MICROENTERPRISES
FROM THE COMMUNITY FUNDS**

Summary

The article analyses the essence and importance of microcredits. In addition, microcredits beneficiaries are characterized and their givers. Moreover, the article presents reasons of high costs of microcredits, as well as for high risk of crediting to smallest entrepreneurs.

Translated by Agnieszka Czajkowska